

พุทธจริยศาสตร์กับแนวความคิดที่เน้นความเป็นปัจเจกบุคคล
และสิทธิเสรีภาพส่วนบุคคล
Buddhist Ethics and the emphasized concept of being
individual and individual rights

นันทพล โรจนโกศล
Nunthapol Rodjanagoston^๑

Received: April 1, 2019

Revised: August 22, 2019

Accepted: August 23, 2019

บทคัดย่อ

แนวความคิดที่เน้นความเป็นความเป็นปัจเจกบุคคลและสิทธิเสรีภาพส่วนบุคคล เป็นประเด็นโต้แย้งทางจริยธรรมที่บทความนี้สนใจ พุทธจริยศาสตร์มีหลักการและแนวทางพิจารณาที่จะทำให้แนวคิดของบุคคลอื่นเน้นความเป็นปัจเจกบุคคลสูงดำเนินอยู่โดยไม่ปลดข้อดีในแนวคิดนี้ และในขณะเดียวกันจะไม่ทำให้เกิดผลในด้านตรงกันข้าม เพียงแต่แนวคิดนี้ควรปรับเปลี่ยนแนวคิดเพียงเล็กน้อย และพุทธจริยศาสตร์ยังเน้นให้บุคคลมีสิทธิเสรีภาพสูงสุดที่เรียกว่า “นิพพาน” และมีแนวทางสำหรับบุคคลที่ต้องการจะทำตามความต้องการของตน แต่อยู่ภายใต้กรอบที่ไม่ไปล่วงละเมิดสิทธิเสรีภาพของผู้อื่น ตลอดจนหลักคำสอนที่ทำให้การใช้สิทธิเสรีภาพของแต่ละบุคคลเป็นไปด้วยดีในสังคม โดยไม่ก่อให้เกิดความขัดแย้งกัน และอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข

คำสำคัญ : พุทธศาสนา, จริยศาสตร์, ปัจเจกบุคคล

^๑ มูลนิธิพร รัตนสุวรรณ, กรุงเทพมหานคร ประเทศไทย Porn Ruttanasuwan Foundation, Bangkok, Thailand. Email: Nunthapol.mcu@gmail.com

Abstract

The emphasized concept of being individual and individual rights are the ethical issues that are this article main topics. Buddhist Ethics principle and consideration approach are; to maintain one's concept that emphasizes the high individual, will not reduce this principle advantage, and in the meanwhile will not cause the opposite result. However, this principle should be slightly modified. Furthermore, Buddhist Ethics emphasize on one's highest liberty and rights which is called "Nirvana". Also, there are principles for people who want to follow their demand. Nevertheless, violation of others liberty and rights are prohibited. Evermore, the principle that individual claims for liberty and rights must not cause conflict and be together peacefully.

Keywords: Buddhism, Ethics, individual

๑. บทนำ

ในขณะที่สังคมปัจจุบันเปลี่ยนแปลงไปตามธรรมชาติของสรรพสิ่ง ได้ปรากฏข้อเท็จจริงหลายประการที่เป็นประเด็นโต้แย้งทางจริยธรรม (ethical issues) เกิดขึ้นในสังคมปัจจุบัน กล่าวคือ การปรากฏตัวขึ้นของบางแนวคิด แม้จะมีข้อดี แต่มีผลกระทบต่อจริยธรรมของสังคม ซึ่งบทความนี้สนใจ แนวความคิดที่เน้นความเป็นปัจเจกบุคคลและสิทธิเสรีภาพส่วนบุคคล

พุทธจริยศาสตร์มีหลักการและแนวทางพิจารณาประเด็นโต้แย้งทางจริยธรรมนั้นอย่างไร การจะตอบคำถามนี้สามารถศึกษาเป็นลำดับไป

๒. พุทธจริยศาสตร์

พุทธจริยศาสตร์ (Buddhist Ethics) เป็นคำที่ปรากฏในยุคปัจจุบัน แม้ในสมัยพุทธกาลไม่ปรากฏคำนี้ แต่เนื้อหาของพุทธจริยศาสตร์ปรากฏอยู่ตั้งแต่สมัยนั้นแล้ว เนื่องจากคำสอนของพระพุทธเจ้ามีเนื้อหาทางจริยธรรมแทรกอยู่เช่นเดียวกับศาสนาอื่น แมตธิว อาร์โนลด์ เสนอว่า “ศาสนาไม่ใช่ข้ออะไรอื่น นอกจากจริยธรรมอันแนบแน่นอยู่กับอารมณ์”^๒

แม้ว่าพระพุทธศาสนาจะเกิดมาท่ามกลางสังคมอินเดียโบราณ ซึ่งมีโครงสร้างและรายละเอียดของสังคมที่แตกต่างจาก

สังคมในโลกปัจจุบัน แต่ความจริงบางสิ่งกลับไม่เคยเปลี่ยนแม้เวลาจะเปลี่ยนไป เช่น ความรัก ความทะยานอยาก และความโกรธจริยธรรมของพระพุทธศาสนามีเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับความจริงบางสิ่งนั้น เมื่อเป็นเช่นนี้ จริยธรรมในพระพุทธศาสนาจึงสามารถใช้อธิบายและชี้้นำการตัดสินใจกับปรากฏการณ์ในสังคม ซึ่งเป็นปัญหาทางจริยธรรมที่เกิดขึ้น ดังคำกล่าวที่ว่า “แม้ว่าพุทธศาสนาจะเกิดในสังคมอินเดียโบราณ . . . แต่จริยธรรมในพุทธศาสนาก็ยังสามารถใช้อธิบายและชี้้นำการตัดสินใจธรรมที่เกิดขึ้นในสังคมใหม่”^๓

พุทธจริยศาสตร์เป็นหลักธรรมที่เป็นแนวทางดำเนินชีวิต (way of life) และเป็นคำสอนที่ตรัสไว้ชัดเจน (well-defined) ซึ่งเป็นกฎเกณฑ์ที่แน่นอนไม่เปลี่ยนแปลงตามสถานการณ์หรือเวลาใด ๆ ตลอดจนเป็นกฎธรรมชาติดังที่คำสอนของพระพุทธองค์นี้ นำไปสู่ชีวิตที่ประเสริฐ ถึงแม้พระพุทธองค์จะเน้นถึงจริยศาสตร์ในมิติของสังคม แต่เป็นไปในทิศทางที่นำชีวิตของแต่ละบุคคลมุ่งสู่ชีวิตที่ดี นอกจากนี้พุทธจริยศาสตร์ยังเป็นการวิเคราะห์และเข้าใจอย่างถ่องแท้ (analysis and insights) ของพระพุทธองค์ในประเด็นจริยศาสตร์ (ethics issues) โดยคำสอนนี้เป็นคำสอนที่สามารถปฏิบัติตามได้ (practical concern)^๔

^๒แมตธิว อาร์โนลด์ อ้างใน ชานะ พาชื่อ, “จริยศาสตร์ (Ethics)”, ใน สารนิพนธ์พุทธศาสนบัณฑิต : รุ่นที่ ๕๑ ปีการศึกษา ๒๕๔๗, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๗), หน้า ๓๐๙.

^๓สมภาร พรหมทา, พุทธปรัชญา : มนุษย์ สังคม และปัญหาจริยธรรม, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : ศยาม, ๒๕๔๘), หน้า ๔๘๑.

^๔M.W. Padmasiri De Silva, “Buddhist Ethics”, in A Companion to

๓. แนวความคิดที่เน้นความเป็นปัจเจกบุคคลและสิทธิเสรีภาพส่วนบุคคล

ประเด็นโต้แย้งทางจริยธรรมในบทความนี้ มุ่งนำเสนอการโต้แย้งระหว่างแนวคิดที่ปรากฏในสังคมปัจจุบันกับจริยธรรมในสังคม ซึ่งจะแยกพิจารณาเนื้อหาออกเป็น ๒ กรณีศึกษา คือ แนวความคิดที่เน้นความเป็นปัจเจกบุคคลสูง และแนวความคิดที่เน้นสิทธิเสรีภาพส่วนบุคคลเป็นสำคัญ

๓.๑ แนวความคิดที่เน้นความเป็นปัจเจกบุคคลสูง

การพิจารณาแนวความคิดที่เน้นความเป็นปัจเจกบุคคลสูงจำเป็นต้องเข้าใจคำว่า “ปัจเจกบุคคล” ก่อน ซึ่งหมายถึงการที่บุคคลสามารถมีชีวิตอยู่ได้โดยไม่ต้องมีครอบครัว ญาติพี่น้อง เพื่อนฝูง ตลอดจนสังคม กล่าวคือ บุคคลสามารถดำรงอยู่ได้ด้วยตนเอง โดยไม่ต้องพึ่งพาอาศัยสิ่งอื่น ในขณะที่บุคคลนั้นจะไม่สามารถถูกแยกย่อยออกไปได้ โดยไม่สูญเสียความเป็นตัวตนของตนเองไป เช่น นายแดงสามารถดำรงชีวิตอยู่ด้วยตัวของนายแดงเอง ไม่จำเป็นต้องพึ่งพาใคร ๆ ไม่ว่าจะเป็นภรรยาหรือลูกหลานของนายแดงเอง ตลอดจนถึงสังคมที่นายแดงอยู่นั้น หรือแม้แต่นายแดงจะไม่มีงานจำเป็นที่จะต้องแต่งงาน ก็ยังสามารถมีชีวิตต่อไปได้ แต่หากแยกพิจารณาแต่ส่วนของนายแดง เช่น ร่างกาย ความรู้สึก ความจำ ย่อมจะไม่พบถึงตัวตนของนายแดงได้ ความเป็นนายแดงจะมี

อยู่ก็ต่อเมื่อไม่ถูกแยกย่อยตัวนายแดงออกไปเป็นส่วนย่อยต่าง ๆ ราชบัณฑิตยสถานได้ให้คำนิยามคำว่า “ปัจเจกบุคคล (individual)” ไว้ว่า “บุคคลหรือสิ่งที่มีอยู่ได้ด้วยตนเอง แยกออกได้ชัดเจนจากสิ่งอื่น แต่ตัวเองไม่อาจแยกได้โดยไม่สูญเสียความเป็นตัวเอง”^๕

ในสังคมปัจจุบันแนวคิดของบุคคลเน้นความเป็นปัจเจกบุคคลสูง เป็นผลมาจากความนิยมในแนวคิดนี้ของอารยธรรมโลกตะวันตก ที่แพร่อย่างรวดเร็วมาสู่สังคมโลกตะวันออก ด้วยความทันสมัยของสื่อในยุคปัจจุบัน แนวคิดนี้ส่งเสริมให้บุคคลในสังคมกล้าที่จะคิดค้นพัฒนาสร้างสรรค์ผลงานในด้านต่าง ๆ โดยไม่ต้องมีความรู้สึกของใครมาเป็นอุปสรรคในการคิดค้นนั้น นอกจากนี้ยังสร้างความเชื่อมั่นในตนเองได้เป็นอย่างดี เป็นต้น ซึ่งเป็นสิ่งที่ดีสำหรับสังคม

อย่างไรก็ดี ผลกระทบอีกด้านที่ต้องคำนึงถึง เช่น การขาดความเคารพผู้อาวุโส การไม่สนความรู้สึกของผู้อื่น และการขาดความรักในครอบครัวจนส่งผลให้เกิดปัญหาในครอบครัวได้ ซึ่งผลกระทบนี้พบเห็นได้ชัดเจนในสังคมปัจจุบัน และดูเหมือนสังคมกำลังหาทางออกสำหรับปรากฏการณ์นี้

๓.๒ แนวความคิดที่เน้นสิทธิเสรีภาพส่วนบุคคลเป็นสำคัญ

การศึกษาแนวความคิดที่เน้นสิทธิเสรีภาพส่วนบุคคลเป็นสำคัญ ควรเริ่มจากคำว่า “สิทธิเสรีภาพ” ซึ่งหมายถึง ความสามารถ

^๕ ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมศัพท์ปรัชญาอังกฤษ-ไทย, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร : ศักติโสภณการพิมพ์, ๒๕๔๘), หน้า ๔๘.

ของบุคคลที่จะปฏิบัติทางกาย วาจา และความคิดเห็นใด ๆ ได้อย่างอิสระ โดยไม่ถูกสิ่งใดสิ่งหนึ่งมาเป็นอุปสรรคหรือบังคับ ซึ่งสิ่งใดสิ่งหนึ่งนี้หมายรวมทั้งสิ่งที่มีชีวิตและไม่มีชีวิต แต่ต้องไม่ไปละเมิดสิทธิเสรีภาพของบุคคลอื่น ซึ่งนั่นเท่ากับว่ากำลังปฏิบัติตนเป็นอุปสรรคต่อการปฏิบัติทางกาย วาจา และความคิดเห็นใด ๆ ได้อย่างอิสระของผู้อื่น และด้วยการทับซ้อนกันระหว่างสิทธิเสรีภาพของแต่ละบุคคล จึงต้องมีกฎหมายมารองรับ เช่น กฎหมายเกี่ยวกับสิทธิเสรีภาพของแต่ละบุคคล แต่กฎหมายก็ไม่สามารถครอบคลุมรายละเอียดในทุกประเด็น บางกรณีกฎหมายอาจจะกลายเป็นสิ่งที่มาเป็นอุปสรรคหรือบังคับนั่นเอง โดยที่ผู้ออกกฎหมายจะเจตนาดีหรือไม่ก็ตาม เช่น กฎหมายบางข้อในประเทศสังคมนิยม ดังที่ราชบัณฑิตยสถานได้ให้นิยามคำว่า “เสรีภาพ” ว่าหมายถึง “ความสามารถที่จะทำการใด ๆ ได้ตามที่ตนปรารถนาโดยไม่มียุติธรรมขัดขวาง”^๖

เมื่อเป็นเช่นนี้ แนวความคิดที่เน้นสิทธิเสรีภาพส่วนบุคคลเป็นสำคัญ จึงเป็นแนวความคิดที่เน้นให้ไม่ถูกสิ่งใดสิ่งหนึ่งมาเป็นอุปสรรคหรือบังคับ ในการแสดงออกทางกาย และวาจาตลอดจนความคิดเห็น ซึ่งปรากฏชัดเจนในปัจจุบัน โดยสามารถสังเกตเห็นได้จากความสามารถในการออกความคิดเห็นของสื่อต่าง ๆ และในรัฐบาลใดจำกัดสิทธิเสรีภาพนี้จะถูกแรงกดดันอย่างสูงจากมวลชน แนว

ความคิดนี้ส่งเสริมให้เกิดประชาธิปไตย เป็นต้น ซึ่งเป็นเรื่องที่ดี หากไม่รวมกรณีการเข้าใจผิดในเรื่องสิทธิเสรีภาพจนไปรุกรานของสิทธิเสรีภาพบุคคลอื่น ดังตัวอย่างประเด็นปัญหาขัดแย้งระหว่างสิทธิเสรีภาพกับวัฒนธรรมในบางกรณี ที่แสดงให้เห็นถึงการเข้าใจผิดในเรื่องสิทธิเสรีภาพ จนไปรุกรานของสิทธิเสรีภาพบุคคลอื่น เช่น การห้ามสตรีเข้าบางบริเวณในพระธาตุดอยสุเทพ ซึ่งเป็นวัฒนธรรมของประเทศไทยทางตอนเหนือ และมีการเรียกร้องจากสตรีกลุ่มหนึ่งว่าเป็นการละเมิดสิทธิเสรีภาพของสตรี” อันเป็นการเข้าใจผิดในเรื่องสิทธิเสรีภาพ จนไปรุกรานสิทธิเสรีภาพของประชาชนทางตอนเหนือประเทศไทย ที่จะสืบสานวัฒนธรรมของตน ถึงแม้จะไม่รวมกรณีการเข้าใจผิดในเรื่องสิทธิเสรีภาพ จนไปรุกรานของสิทธิเสรีภาพบุคคลอื่น แนวความคิดที่เน้นสิทธิเสรีภาพส่วนบุคคลเป็นสำคัญยังมีผลด้านตรงกันข้ามที่ควรพิจารณา เช่น การนำมาซึ่งความเห็นแก่ตัวของบุคคล การขาดไมตรีจิตกับผู้อื่น และการขาดความสามัคคีในสังคม อันเป็นสิ่งที่ควรมีในสังคม ซึ่งทั้งผลด้านดีและ

^๖ เชียงเล่าหลง และทีมงาน (๖ ก.ค. ๒๕๔๗) , “ ‘ส.ว.ระเบียบรัตน์’ ควรยึดกฎประเพณี ห้ามสตรีเข้าพระธาตุดอยสุเทพ”, MGR Online, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://mgronline.com/politics/detail/9470000017726> [๒๐ ส.ค. ๒๕๖๒], Chanan Yodhong (๒๖ ธ.ค. ๒๕๖๐), “ความรุนแรงและการเลือกปฏิบัติทางเพศ? กับป้าย ‘ห้ามสุภาพสตรีขึ้น’”, The Matter, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://thematter.co/thinkers/woman-not-allowed/42301> [๒๐ ส.ค. ๒๕๖๒].

^๖ ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๔, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: นานมีบุ๊คส์พับลิเคชันส์, ๒๕๕๖), หน้า ๑๒๕๖.

ด้านตรงกันข้ามนี้นำไปสู่ประเด็นโต้แย้งทางจริยธรรมที่เกิดขึ้น

๔. พุทธจริยศาสตร์กับแนวความคิดที่เน้นความเป็นปัจเจกบุคคลสูง และแนวความคิดที่เน้นสิทธิเสรีภาพส่วนบุคคลเป็นสำคัญ

เมื่อแนวความคิดดังกล่าวเป็นเช่นนี้ พุทธจริยศาสตร์มีหลักการและแนวทางพิจารณาในประเด็นโต้แย้งนั้นอย่างไร คำตอบสามารถศึกษาได้ดังนี้

๔.๑ พุทธจริยศาสตร์กับแนวความคิดที่เน้นความเป็นปัจเจกบุคคลสูง

การศึกษาว่าพุทธจริยศาสตร์มีหลักการและแนวทางพิจารณาต่อแนวความคิดที่เน้นความเป็นปัจเจกบุคคลสูงในสังคมปัจจุบันอย่างไร สามารถเริ่มจากประเด็นแรกว่า พระพุทธศาสนาเห็นด้วยกับการที่บุคคลคิดจะพึ่งพาตนเอง โดยไม่คิดพึ่งพาผู้อื่น ไม่ว่าจะเป็นครอบครัว ญาติพี่น้อง เพื่อนฝูง ตลอดจนสังคม ซึ่งจะเห็นได้จากพุทธวจนะที่ว่า “ตนแลเป็นที่พึ่งของตน”^๘

อย่างไรก็ดี พระพุทธศาสนาไม่ได้ให้แปลกแยก หรือไม่สนต่อความรู้สึกใด ๆ ของบุคคลอื่น โดยให้แนวทางในการปฏิบัติต่อบุคคลเหล่านั้นในหลักคำสอนเรื่องทศ ๖ ซึ่งเป็นหลักคำสอนที่เป็นแนวทางในการปฏิบัติต่อบุคคลอื่นรอบตัวอันคล้ายกับทศต่าง ๆ ทั้ง ๖ ทศที่อยู่รอบตัว ซึ่งในแต่ละทศแห่งหลักคำสอนนี้เป็นหลักคำสอนที่เป็นแนวทางในการปฏิบัติระหว่างคู่บุคคลที่เกี่ยวข้องกันในแต่ละ

มิติ กล่าวคือ ทศแรกเป็นมิติของบิดามารดากับบุตร ทศที่สองเป็นมิติของครูอาจารย์กับศิษย์ ทศที่สามเป็นมิติของสามีกับภรรยา ทศที่สี่เป็นมิติของมิตรสหายทั้งสองฝ่าย ทศที่ห้าเป็นมิติของพระสงฆ์กับคฤหัสถ์ และทศที่หกเป็นมิติของลูกจ้างกับนายจ้าง ตัวอย่างเช่น ทศที่สองอันเป็นมิติของครูอาจารย์กับศิษย์นั้น ศิษย์ควรปฏิบัติต่อครูอาจารย์ด้วยการเรียนศิลปวิทยาโดยเคารพ เป็นต้น นอกจากนี้ครูอาจารย์ควรปฏิบัติต่อศิษย์ด้วยการสอนให้ศิษย์ปฏิบัติได้จริง นำวิชาไปเลี้ยงชีพทำการงานได้ เป็นต้น ดังพุทธวจนะที่ว่า

“ศิษย์พึงบำรุงอาจารย์ผู้เป็นทศเบื้องขวา โดยหน้าที่ ๕ ประการ คือ ๑. ลูกขียนรับ ๒. เข้าไปคอยรับใช้ ๓. เชื่อฟัง ๔. ดูแลปรนนิบัติ ๕. เรียนศิลปวิทยาโดยเคารพ อาจารย์ผู้เป็นทศเบื้องขวา ศิษย์บำรุงโดยหน้าที่ ๕ ประการนี้แล ย่อมอนุเคราะห์ศิษย์ด้วยหน้าที่ ๕ ประการ คือ ๑. แนะนำให้เป็นคนดี ๒. ให้เรียนดี ๓. บอกความรู้ในศิลปวิทยาทุกอย่างด้วยดี ๔. ยกย่องให้ปรากฏในมิตรสหาย ๕. ทำความป้องกันในทศทั้งหลาย คหบดีบุตร อาจารย์ผู้เป็นทศเบื้องขวา ศิษย์บำรุงด้วยหน้าที่ ๕ ประการนี้แล”^๙

ส่วนอีกประเด็นที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดของบุคคลอื่นเน้นความเป็นปัจเจกบุคคลสูงนี้ คือ พระพุทธศาสนาเห็นด้วยกับแนวคิดที่ว่า บุคคลนั้นจะไม่สามารถถูกแยกย่อยออกไปได้ โดยไม่สูญเสียความเป็นตัวตน

^๘ ขุ.ธ. (บาลี) ๒๕/๓๘๐/๘๓, ขุ.ธ. (ไทย) ๒๕/๓๘๐/๑๕๑.

^๙ ที.ปา. (บาลี) ๑๑/๒๖๘/๑๖๔-๑๖๕, ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๒๖๘/๒๑๓.

ของตนเองไป โดยให้ทศนะว่าเมื่อพิจารณา แยกย่อยลงไปแล้วความเป็นตัวตนของตนเอง ย่อมไม่มี โดยสามารถเปรียบกับรถยนต์ว่า หากแยกพิจารณาในแต่ส่วนประกอบจะพบว่าเป็นล้อ ตัวถัง และเครื่องยนต์ เป็นต้น สิ่งที่เราเรียกว่ารถยนต์จะไม่มีตัวตนอยู่ ดังที่ชิราภิกษุณีผู้บรรลุธรรมขั้นสูงสุดกล่าวว่า “เมื่อขันธ์ทั้งหลายมีอยู่ การสมมติว่าสัตว์ก็มีได้ เหมือนคำวารถมีได้เพราะประกอบส่วนต่าง ๆ เข้าด้วยกัน”^{๑๐} ซึ่งคำว่า “ขันธ์ทั้งหลาย” หมายถึง ส่วนประกอบต่าง ๆ ของชีวิต

อย่างไรก็ดี ในประเด็นนี้พระพุทธศาสนาไม่มุ่งเพื่อให้เกิดความสำคัญตนโดยไม่ใส่ใจบุคคลอื่น แต่มุ่งให้คลายความรู้สึกยึดถือในตัวตน เนื่องจากสรรพสิ่งย่อมเปลี่ยนแปลง ชีวิตของบุคคลทั้งในมิติองค์รวมที่เป็นตัวบุคคลและมิติที่แยกย่อยตัวบุคคลนั้นก็เช่นกัน หากไม่เห็นความจริงนี้ย่อมยึดถือความเป็นบุคคลในตนเองอันจะนำไปสู่ความทุกข์ที่จะเกิดขึ้น ดังพุทธพจน์ที่ว่า “สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์ สิ่งใดเป็นทุกข์ สิ่งนั้นเป็นอนัตตา”^{๑๑} ซึ่งคำว่า “ไม่เที่ยง” นี้หมายถึงเปลี่ยนแปลงได้ และคำว่า “อนัตตา” นี้หมายถึงความไม่มีตัวตนคงที่ใดให้เข้าไปยึดถือ ซึ่งรวมถึงตัวของบุคคลเอง

เท่าที่นำเสนอมานี้แสดงให้เห็นว่า ในคำสอนในพระพุทธศาสนามีส่วนที่เข้ากันได้กับแนวคิดของบุคคลอันเน้นความเป็นปัจเจกบุคคลสูง ซึ่งหากบุคคลนำคำสอนนี้ไปปรับใช้กับแนวคิดของตนย่อมไม่ลดผลในด้านดีเดิม แต่ในขณะเดียวกันยังจะไม่ทำให้เกิดผลในด้านตรงกันข้ามดังที่ได้นำเสนอไว้ อย่างไรก็ดี ในทางปฏิบัติการที่บุคคลนำคำสอนไปปรับใช้กับแนวคิดนี้ย่อมจะตอบสนองต่อความต้องการเฉพาะหน้าของบุคคลที่เน้นความเป็นปัจเจกบุคคลสูงบางประการไม่ได้ เช่น ความสะดวกสบายจากการอยู่คนเดียว อันอาจนำผลอื่นที่ไม่พึงประสงค์ในระยะถัดมา หากบางบุคคลไม่สามารถปฏิบัติตามพุทธทศนะนี้ได้ เนื่องจากการตอบสนองความต้องการของตน พระพุทธศาสนาไม่ได้บังคับ เนื่องจากพระพุทธศาสนาเข้าใจในความต้องการดังกล่าวเป็นอย่างดี แต่ให้คำแนะนำว่าบุคคลควรศึกษาให้เข้าใจถึงพุทธทศนะนั้นเพื่อเป็นข้อมูลในการตัดสินใจต่อการดำเนินชีวิต และต้องยอมรับในผลที่จะตามมา หากเลือกทำตามความต้องการของตนเป็นหลัก

๔.๒ พุทธจริยศาสตร์กับแนวความคิดที่เน้นสิทธิเสรีภาพส่วนบุคคลเป็นสำคัญ

การค้นหาคำตอบถัดมาที่ว่า พุทธจริยศาสตร์มีหลักการและแนวทางพิจารณาถึงแนวความคิดที่เน้นสิทธิเสรีภาพส่วนบุคคลเป็นสำคัญในสังคมปัจจุบันอย่างไร สามารถเริ่มพิจารณาจากการที่พระพุทธศาสนานำให้บุคคลมีสิทธิเสรีภาพสูงสุด คือ สิทธิเสรีภาพที่จะไม่ถูกสิ่งใดมาเป็นอุปสรรคหรือบังคับ ในการแสดงออกทางกาย และวาจา ตลอดจนความคิดเห็น แม้แต่แนวโน้มทางใจที่ไม่ดีอันเรียกว่า “กิเลส” ซึ่งแนวคิดนี้ปรากฏอยู่ใน

^{๑๐} ส.ส. (บาลี) ๑๕/๑๗๑/๑๖๓, ส.ส. (ไทย) ๑๕/๑๗๑/๒๒๘.

^{๑๑} ส.ข. (บาลี) ๑๗/๑๑/๑๗, ๔๕/๓๗, ๗๖/๖๗-๖๘, ส.ข. (ไทย) ๑๗/๑๑/๒๙, ๔๕/๖๓, ๗๖/๑๑๕, ส.สพ. (บาลี) ๑๘/๑/๑-๒, ส.สพ. (ไทย) ๑๘/๑/๑-๒, ส.ม. (บาลี) ๑๙/๙๙๙/๒๙๘, ส.ม. (ไทย) ๑๙/๙๙๙/๔๙๒-๔๙๓.

เรื่องภาวะชีวิตอันประเสริฐระดับสูง ที่เรียกว่า “นิพพาน”^{๑๒} เนื่องจากภาวะนี้ไม่มีสิ่งใดสามารถมาเป็นอุปสรรคหรือบังคับนั้นอย่างแท้จริง นอกจากนี้ในระดับปุถุชนทั่วไปแห่งภาวะชีวิตอันประเสริฐนั้น ก็แทรกเรื่องสิทธิเสรีภาพนี้ไว้เช่นกัน กล่าวคือ ภาวะชีวิตอันประเสริฐในระดับปุถุชนทั่วไป อันจำแนกเป็นทางพฤติกรรม ทางจิตใจ และทางปัญญานั้น ได้แสดงให้เห็นถึงสิทธิเสรีภาพที่จะไม่ถูกแนวโน้มทางใจที่ไม่ดีมาเป็นอุปสรรคหรือบังคับในการแสดงออกมาทั้งทางพฤติกรรมทางจิตใจ และปัญญา

จากข้อความนี้ทำให้เกิดคำถามว่า ในพุทธทศวรรษนั้นมุ่งเน้นแค่เพียงความมีสิทธิเสรีภาพ จากภายในจิตใจอย่างเดียวหรือไม่ จากเรื่องภาวะชีวิตอันประเสริฐในระดับปุถุชนทั่วไปทั้งทางการกระทำและวาจาในเบื้องต้นที่ไม่ให้ล่วงละเมิดผู้อื่นที่เรียกว่า “เบญจศีล”^{๑๓} แสดงให้เห็นว่า ในพุทธทศวรรษให้ความสำคัญกับการไม่ไปล่วงละเมิดสิทธิเสรีภาพของบุคคลอื่นด้วย ไม่เพียงแค่นี้ แม้แต่สิทธิเสรีภาพที่บุคคลต้องการจะทำตามความต้องการของตนนั้น พระพุทธศาสนาก็ให้ไว้เช่นกัน แต่อยู่ภายใต้กรอบที่ไม่ไปล่วงละเมิดสิทธิเสรีภาพของผู้อื่นข้างต้น ดังจะเห็นได้จากหลักคำสอน

ที่ให้เข้าถึงประโยชน์ของตนเอง และประโยชน์ของผู้อื่น พระสารีบุตรพระธรรมเสนาบิณฑกกล่าวก่อนจะนิพพานว่า “ท่านทั้งหลายจงยังประโยชน์ตนและประโยชน์ผู้อื่นให้ถึงพร้อมด้วยความไม่ประมาทเถิด นี่เป็นคำพร่ำสอนของเรา เราหลุดพ้นจากกิเลสและภพได้ทั้งหมดแล้ว จะปรินิพพานละ”^{๑๔}

นอกจากนี้ ในพระพุทธศาสนายังมีหลักคำสอนที่ทำให้การใช้สิทธิเสรีภาพของแต่ละบุคคลเป็นไปด้วยดีในสังคม โดยไม่ก่อให้เกิดความขัดแย้งกัน และอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข หลักคำสอนนี้ คือ สาราณียธรรม ๖ ประการอันได้แก่ เมตตาทายกรรม เมตตาวิกรรม เมตตาโมกรรม สาธารณโกศิ ศีลสามัญญตา และทัญญูสามัญญตา ดังพุทธวจนะที่ว่า “ภิกษุทั้งหลาย สาราณียธรรม (ธรรมเป็นเหตุให้ระลึกถึงกัน) ๖ ประการนี้ ทำให้เป็นที่รักทำให้เป็นที่เคารพ เป็นไปเพื่อความสงเคราะห์กัน เพื่อความไม่วาทกัน เพื่อความสามัคคีกัน เพื่อความเป็นอันเดียวกัน”^{๑๕}

สาราณียธรรมทั้ง ๖ ประการสามารถอธิบายได้โดยเริ่มจากสาราณียธรรม ๓ ประการแรกได้แก่ เมตตาทายกรรม เมตตาวิกรรม และเมตตาโมกรรม หมายถึง การที่บุคคลทุกคนในสังคมมีพฤติกรรม วาจา และความคิดด้วยความเมตตามุ่งดี มุ่งให้มีความเจริญต่อกัน ตามลำดับ ตัวอย่างเช่น ในการเสนอข่าวของหนังสือพิมพ์ซึ่งเป็นการแสดงออกทางการกระทำและวาจา อันเป็น

^{๑๒} นันทพล โจนโกศล, “พุทธจริยศาสตร์กับสังคมโลกวิวัฒน์ที่ส่งผลกระทบต่อกระบวนทัศน์ (paradigm) ของบุคคลในสังคม”, **บัณฑิตศึกษาปริทรรศน์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**, ปีที่ ๕ ฉบับที่ ๔ ตุลาคม-ธันวาคม ๒๕๕๒ : ๕๘-๖๐.

^{๑๓} ส.สพ. (บาลี) ๑๘/๓๐๓/๒๒๕, ส.สพ. (ไทย) ๑๘/๓๐๓/๓๒๕.

^{๑๔} ขุ.เถร. (บาลี) ๒๖/๑๐๑๖/๓๘๘, ขุ.เถร. (ไทย) ๒๖/๑๐๑๖/๕๐๖.

^{๑๕} ม.ม. (บาลี) ๑๒/๔๙๒/๔๓๖, ม.ม. (ไทย) ๑๒/๔๙๒/๕๓๑.

การสื่อออกมาจากความคิดของนักข่าวนั้น เป็นไปด้วยความเมตตาเมตตาดีต่อบุคคลที่เกี่ยวข้องในข่าว การเสนอข่าวย่อมจะไปล่วงล้ำสิทธิเสรีภาพของบุคคลนั้นได้ยาก ความเมตตาที่จัดเป็นเมตตาภายกรรม เมตตา วจีกรรม และเมตตาโมกกรรมของนักข่าวนั้น นอกจากนี้ สารานุกรมธรรมอีก ๓ ประการ สามารถอธิบายตามลำดับ คือ สาธารณโภคี หมายถึง การที่แต่ละบุคคลต่างช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ประสานงานกัน ประสานประโยชน์กัน ให้ภาระกิจที่ทำสำเร็จผล ทั้งแก่ตน แก่ผู้อื่น และกับประเทศชาติ ศีลสามัญญตา หมายถึง การที่บุคคลทุกคนประพฤติปฏิบัติตนอยู่ในความสุจริตในกฎกติกาและในระเบียบแบบแผนโดยเท่าเทียมเสมอกัน และทิวฐิสามัญญตา หมายถึง การที่แต่ละบุคคลต่างพยายามนำความคิดความเห็นของตนให้ถูกต้องเที่ยงตรง และมั่นคงอยู่ในเหตุในผล ซึ่งจะเป็นความความคิดความเห็นที่ลงรอยกัน ตัวอย่างเช่น การสัมนานในห้องเรียนร่วมกัน ผู้เข้าร่วมสัมนาแต่ละท่านตั้งใจฟังในขณะที่มีสมาชิกในชั้นกำลังอภิปราย ไม่พูดคุยเสียงดังจนทำให้อภิปรายมีอุปสรรค และสลับกันเป็นผู้อภิปรายจนทำให้หลักสูตรจบลงด้วยดี ซึ่งจะเห็นได้ว่าเป็นการรักษาสิทธิเสรีภาพในการเรียนร่วมกันเป็นอย่างดี จากตัวอย่างนี้ การสัมนานในห้องเรียนร่วมกันจนสามารถจบหลักสูตรนั้น จัดเป็นสาธารณโภคี การที่ทุกคนสลับกันเป็นผู้อภิปรายจนจบหลักสูตร ซึ่งถือว่าทุกคนประพฤติปฏิบัติตนอยู่ในกฎกติกา จัดเป็นศีลสามัญญตา และความสามารถใช้เหตุผลในการพิจารณาประเด็นที่ใช้ในการอภิปราย จนไม่นำความแตกต่างไปสู่ความแตกแยกทางความคิดเห็น

จัดเป็นทิวฐิสามัญญตา เมื่อสมาชิกในชั้นปฏิบัติตามนี้ สาเหตุที่จะนำไปสู่การละเมิดสิทธิเสรีภาพของผู้อื่นย่อมน้อยลง จากความรู้เรื่องสารานุกรมธรรมทั้ง ๖ ประการนี้ หากบุคคลสามารถนำไปปฏิบัติต่อกันได้ การใช้สิทธิเสรีภาพของแต่ละบุคคลย่อมเป็นไปด้วยดีในสังคม ยากที่จะไปละเมิดสิทธิเสรีภาพของกันและกัน โดยไม่ก่อให้เกิดความขัดแย้งกัน และอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข

ดังนั้น หากนำพุทธทัศนะที่เกี่ยวข้องกับสิทธิเสรีภาพนี้มาปรับใช้กับบุคคล ย่อมทำให้บุคคลที่เน้นสิทธิเสรีภาพส่วนบุคคลเป็นสำคัญได้รับประโยชน์ด้านดีตามที่ตนต้องการ โดยไม่สูญเสียผลกระทบด้านตรงกันข้าม และการใช้สิทธิเสรีภาพของแต่ละบุคคลย่อมยากที่จะไปละเมิดสิทธิเสรีภาพของกันและกัน

๕. สรุปและวิพากษ์

พุทธจริยศาสตร์มีหลักการและแนวทางพิจารณาในแนวความคิดที่เน้นความเป็นปัจเจกบุคคลสูงในสังคมปัจจุบัน กล่าวคือ พุทธจริยศาสตร์เห็นด้วยกับการที่บุคคลคิดจะพึงพาตนเอง โดยไม่คิดพึ่งพาผู้อื่น แต่พระพุทธานุชาไม่ได้ให้แปลกแยก หรือไม่สนต่อความรู้สึกใด ๆ ของบุคคลเหล่านั้น โดยให้แนวทางในการปฏิบัติต่อบุคคลเหล่านั้น และพุทธจริยศาสตร์เห็นด้วยกับแนวคิดที่ว่า บุคคลนั้นจะไม่สามารถถูกแยกย่อยออกไปได้ โดยไม่สูญเสียความเป็นตัวตนของตนเองไป แต่ไม่มุ่งเพื่อให้เกิดความสำคัญตนโดยไม่ใส่ใจบุคคลอื่น แต่มุ่งให้คลายความรู้สึกยึดถือในตัวตน ดังนั้นพุทธจริยศาสตร์จึงมีหลักการและแนวทางพิจารณาที่จะทำให้แนวคิดของบุคคลอันเน้นความเป็นปัจเจกบุคคลสูงดำเนิน

อยู่โดยไม่ไปลดข้อดีในแนวคิดนี้ และในขณะที่เดียวกันจะไม่ทำให้เกิดผลในด้านตรงกันข้าม เพียงแต่แนวคิดนี้ควรปรับเปลี่ยนแนวคิดเพียงเล็กน้อย

พุทธจริยศาสตร์เน้นให้บุคคลมีสิทธิเสรีภาพสูงสุด คือ สิทธิเสรีภาพที่จะไม่ถูกสิ่งใดมาเป็นอุปสรรคหรือบังคับ ในการแสดงออกทางกาย และวาจา ตลอดจนความคิดเห็น แม้แต่แนวโน้มนทางใจที่ไม่ดี นอกจากนี้ยังมุ่งเน้นความมีสิทธิเสรีภาพจากภายในจิตใจ และยังมีแนวทางสำหรับสิทธิเสรีภาพที่บุคคลต้องการจะทำตามความต้องการของตน แต่อยู่ภายใต้กรอบที่ไม่ไปล่วงละเมิดสิทธิเสรีภาพของผู้อื่น ตลอดจนหลักคำสอนที่ทำให้การใช้สิทธิเสรีภาพของแต่ละบุคคลเป็นไปด้วยดีในสังคม โดยไม่ก่อให้เกิดความขัดแย้งกัน และอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข ดังนั้น หากนำหลักการและแนวทางพิจารณาของพุทธจริยศาสตร์ที่เกี่ยวกับสิทธิเสรีภาพนี้มาปรับใช้กับบุคคล ย่อมทำให้บุคคลที่เน้นสิทธิเสรีภาพส่วนบุคคลเป็นสำคัญ ได้รับประโยชน์ด้านดีตามที่ตนต้องการ โดยไม่สูญเสียผลกระทบด้านตรงกันข้าม

เมื่อเป็นเช่นนี้จึงทำให้เห็นว่า พุทธจริยศาสตร์มีหลักการและแนวทางพิจารณาแนวความคิดดังกล่าวอย่างเหตุมีผล มีทางออกให้กับสังคมทั้งในทางอุดมคติ และในทางที่คงความต้องการของบุคคลในสังคมในหลายระดับ โดยแสดงให้เห็นถึงข้อดีข้อเสียอย่างรอบด้านในแต่ละทางเลือก นอกจากนี้พุทธจริยศาสตร์ยังไม่บังคับให้บุคคลต้องเลือกทางใด เพียงแต่ต้องยอมรับในผลที่ตามมาในทางเลือกนั้น

ดังนั้น หากนำแนวทางของพุทธจริยศาสตร์มาฝึกฝนใช้ในชีวิตประจำวัน ย่อมทำให้บุคคลมีคุณสมบัติทั้งด้านการกระทำ วาจา ความคิด จิตใจ และปัญญา อันมีคุณสมบัติที่ครบถ้วนทั้งความรู้ ความดี ความงาม และความจริง ซึ่งจะทำให้สามารถแก้ไขปัญหาวีชีวิตได้ทุกอย่าง และยังสามารถอยู่ในสังคมปัจจุบันได้อย่างประสบความสำเร็จ และความสำเร็จนี้จะสมดุลทั้งด้านวัตถุและจิตใจ อันจะนำประโยชน์สุขมาสู่ตนเองและผู้อื่น ตลอดจนสังคม ซึ่งเป้าหมายอื่นที่บุคคลต้องการก็ไม่ได้สูญหายไปจากสังคมปัจจุบัน

บรรณานุกรม

๑. คัมภีร์พระไตรปิฎกและหนังสือภาษาไทย

ชำนาญ พาชื่อ. “จริยศาสตร์ (Ethics)”. ใน สารนิพนธ์พุทธศาสบัณฑิต : รุ่นที่ ๕๑ ปีการศึกษา

๒๕๔๗. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๗.

เซียงเส้าหลง และทีมงาน (๖ ก.ค. ๒๕๔๗). “’ส.ว.ระเบียบรัตน์’ ควรยึดกฎประเพณี ห้ามสตรี
เข้าพระธาตุดอยสุเทพ”. MGR Online. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://mgronline.com/politics/detail/9470000017726> [๒๐ ส.ค. ๒๕๖๒].

นันทพล โรจนโกศล. “พุทธจริยศาสตร์กับสังคมโลกาภิวัตน์ที่ส่งผลกระทบต่อกระบวนทัศน์
(paradigm) ของบุคคลในสังคม”, บัณฑิตศึกษาปริทรรศน์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. ปีที่ ๕ ฉบับที่ ๔ ตุลาคม-ธันวาคม ๒๕๕๒ : ๕๘-๖๐.

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์รุ่งเรืองธรรม, ๒๕๐๖.

_____. พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

ราชบัณฑิตยสถาน. พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๔. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์, ๒๕๕๖.

_____. พจนานุกรมศัพท์ปรัชญาอังกฤษ-ไทย. พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพมหานคร : ศักดิโสภณการพิมพ์, ๒๕๔๘.

สมภาร พรหมทา. พุทธปรัชญา : มนุษย์ สังคม และปัญหาจริยธรรม. พิมพ์ครั้งที่ ๒ กรุงเทพมหานคร : ศยาม, ๒๕๔๘.

Chanan Yodhong. (๒๖ ธ.ค. ๒๕๖๐). “ความรุนแรงและการเลือกปฏิบัติทางเพศ? กับป้าย ‘ห้ามสุภาพสตรีขึ้น’”. The Matter. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://thematter.co/thinkers/woman-not-allowed/42301> [๒๐ ส.ค. ๒๕๖๒].

๒. หนังสือภาษาอังกฤษ

Padmasiri De Silva, M. W. “Buddhist Ethics”, in A Companion to Ethics. edited by Peter Singer. Malden, MA: Blackwell Publishing, 1993.

